

***Hellä huolenpitäjä vai uupuva uhri – korpusanalyysi äiti-sanan
kollokaateista***

**Kandidaatintutkielma
Ella-Maria Suhonen
Suomen kieli
Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto
2018**

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä – Author Ella-Maria Suhonen	
Työn nimi – Title <i>Hellä huolenpitäjä vai uupuva uhri</i> – korpusanalyysi <i>äiti</i> -sanon kollokaateista	
Oppiaine – Subject Suomen kieli	Työn laji – Level Kandidaatintutkielma
Aika – Month and year Toukokuu 2018	Sivumäärä – Number of pages 22
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tässä tutkielmassa tarkastelen <i>äiti</i>-sanon kollokaatteja ja niiden ilmaisemia äitiyden teemoja Suomi24-keskustelufoorumilla. Tutkimukseni on ajankohtainen sosiaalisessa mediassa käytävien sukupuolirooleihin liittyvien keskustelujen valossa. Äitiyttä ja äitejä on tutkittu paljon eri tieteenaloilla, mutta kielitieteellistä tutkimusta <i>äiti</i>-sanon merkityksestä ei ole tehty aiemmin.</p> <p>Tutkimukseni on korpusanalyytinen tutkimus. Teoreettinen viitekehysni kattaa korpusanalyysin lisäksi naistutkimuksen alalle tehtyä äitiyden tutkimusta.</p> <p>Tutkimuksen aineistona on yksi kymmenesosa Suomi24-korpuksesta, johon on tehty Korp-ohjelmalla haku <i>äiti</i>-sanalla. <i>Äiti</i> esiintyy aineistossa 34 209 kertaa. AntConc-ohjelmalla tehdyssä kollokaatiohaussa <i>äiti</i>-sana sai 809 kollokaattia.</p> <p>Kollokaatiolistassa esiintyneet sanat jaottelin teemoittelun periaatteella. Tutkimuksessani nousi esiin kymmenen äitiyteen liittyvää teemaa: huolenpito, synnyttäminen, auktoriteetti, väsymys, väkivalta, sairaus ja kuolema, sukulaisuussanat, uskonto, positiiviset ilmaukset sekä negatiiviset ilmaukset.</p>	
Asiasanat – Keywords korpusanalyysi, äiti, äitiys, kollokaatti, kollokaatio	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopiston kieli- ja viestintätieteiden laitos	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

SISÄLLYS	3
1 JOHDANTO	1
2 TEORIA	3
2.1 Korpusanalyysi	3
2.2 Sanojen merkitykset	4
2.3 Naistutkimus	5
2.4 Aiempi tutkimus	6
3 AINEISTO JA MENETELMÄT	8
3.1 Suomi 24 -korpus	8
3.2 Korp-konkordanssityökalu sekä AntConc-konkordanssiohjelma	9
3.3 Teemoittelu analyysimenetelmänä	9
4 AINEISTON ANALYYSI JA TULOKSET	11
4.1 Huolenpito	12
4.2 Synnyttäminen	13
4.3 Auktoriteetti	14
4.4 Väsymys	15
4.5 Väkivalta	15
4.6 Kuolema ja sairaus	16
4.7 Muut	17
5 PÄÄTÄNTÖ	19
5.1 Yhteenveto ja johtopäätökset	19
5.2 Tutkimuksen arviointi ja jatkotutkimusmahdollisuudet	20

1 JOHDANTO

Tarkastelen tässä tutkielmassani sitä, millainen käsite *äiti* on suomen kielessä ja millaisia konnotaatioita eli miellelyhtymiä tai sivumerkityksiä siihen liittyy. Tutkimusaiheeni rajautui nykyiseen muotoonsa useiden vaiheiden kautta. Sukupuoliroolit ovat tänä päivänä paljon esillä mediassa, ja niistä käydään paljon keskustelua erityisesti sosiaalisen median palveluissa. Erityisesti huomioni ovat kiinnittäneet keskustelut perheensisäisistä sukupuolirooleista niin lasten kuin vanhempienkin osalta. Nämä keskustelut ovat herättäneet minussa paljon ajatuksia ja tunteita, ja lopulta innostuksen tutkia vanhemmuuteen liittyviä teemoja ja niiden sukupuolittuneisuutta. Sekä äitiin että isään liittyvien teemojen tarkkailu olisi ollut liian laaja aihe kandidaattitutkielmaan, joten rajasin tutkielman aiheeksi *äiti*-sanaan liittyvän tematiikan tutkimisen. Mielienkiintoni herättänyt laaja mediassa käyty keskustelu tekee tutkimusaiheestani myös ajankohdallisen ja yhteiskunnallisesta näkökulmasta relevantin.

Valitsin tutkimusmenetelmäksi korpusanalyysin, sillä sen avulla pystyn jo kandidaattitutkielman laajuudessa tutkielmassa käsittelemään melko laajaa aineistoa ja näin saamaan hyvän käsityksen *äiti*-sanaan liittyvistä teemoista. Korpusanalyysin avulla tarkastelen *äiti*-sanan kollokaatteja Suomi24-korpuksessa. Kollokaatit ovat kohdesanan lähiympäristössä usein ja melko kiinteästi esiintyviä sanoja (Biber, Conrad & Reppen 2007: 35; Jantunen 2009: 358). Kollokaatteja tarkastelemalla näen, millaisissa tekstiympäristöissä eli konteksteissa *äiti*-sana esiintyy, millaisilla sanoilla sitä määritetään, ja millaisia sanoja sana itse määrittää.

Äitiyttä on pyritty määrittelemään ja tutkimaan useilla eri tieteenaloilla. Kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. *koira*) mukaan *äiti* on 'nainen suhteessa lapseensa tai lapsiinsa'. Nainen puolestaan on 'täysikasvuinen naissukupuolta oleva ihminen.' (KS s.v. *nainen*). Biologinen määritelmä perustuu vahvasti fyysisiin ominaisuuksiin: naiset ovat sukupuoli, joka pystyy tuottamaan munasoluja ja synnyttämään jälkeläisiä. Sukupuolentutkimuksen alaan kuuluva naistutkimus on käsitellyt äitiyteen liittyviä kysymyksiä laajasti, sillä naiseuden ja äitiyden nähdään kulttuurista riippumatta kytkeytyvän vahvasti toisiinsa. Biologisen näkökulman lisäksi naistutkimuksessa on huomioitu äidin suhde lapseen ja lapsen isään sekä otettu huomioon hoivan ja kasvatuksen näkökulmat. (Vuori 2010: 109.) Vuori (2010) kuvaa artikkelissaan naistutkimuksen kentällä tehtyä äitiyden tutkimusta ja siinä muovautuneita käsityksiä, ja nostaa esiin neljä tärkeää teemaa: reproduktio ja äitiyden ruumiillisuus, äidit kokijoina ja tietäjinä, psykoanalyttinen keskustelu sukupuolen ja seksuaalisuuden muovautumisesta sekä yhteiskunnallinen työnjako ja äitiyspolitiikka.

Tutkimukseni tavoitteena on saada kuva siitä, millainen on stereotyyppinen äiti suomalaisessa kulttuurissa ja millaisia teemoja äitiyteen liitetään. Tutkimuskysymyksiäni ovat:

1. Mitä kollokaatteja *äiti*-sana saa?
2. Millaisia teemoja *äiti*-sanon kollokaateista nousee esiin?

Vertailen aineistostani esiin nousevia teemoja aiemmin esittelemiini Vuoren (2010) erittelemiini naistutkimuksen teemoihin. Ennakkokäsitykseni on, että *äiti*-sana saa kollokaateikseen paljon hoivaan ja huolenpitoon sekä ruoanlaittoon liittyvää sanastoa. Lisäksi luulen sanojen olevan pääasiassa positiivisia, vaikka joukossa on varmasti myös negatiivista sanastoa. Ennakkokäsitykseni pohjautuu omaan intuitiiviseen käsitykseeni sekä nopeaan Suomi24-korpuksen näyteversion selaamiseen. Intuitiiviseen käsitykseeni ovat vaikuttaneet niin omat kokemukseni äideistä kuin yleinen suomalaisen kulttuurin kuva äideistä.

Korpusanalyttinen tutkimus osoittautui tutkimusprosessin aikana ennakkokäsitystäni työlämmäksi ja monisyisemmäksi. Kandidaatintutkielman laajuisessa tutkimuksessa ei ole mahdollista saada aikaan kovin laajaa kuvaa korpusaineistosta saaduista tuloksista, mutta pyrin esittämään ja analysoimaan saamiani tuloksia tiiviin tehokkaasti.

2 TEORIA

2.1 Korpusanalyysi

Korpusanalyysi on korpuslingvistiikan alaan kuuluva analyysimuoto, jota käytetään kielitieteissä. Korpuslingvistiikka on verrattain uusi kielitieteen osa-alue, jonka synnyn ja kehityksen on mahdollistanut kehittynyt tietotekniikka ja erityisesti tietokoneet. (Baker 2010: 5-6.) Korpusanalyysi on empiiristä kielen tutkimusta, joka tarkastelee kieltä sen luonnollisissa käyttötilanteissa (Biber ym. 2007: 4). Analyysien aineistoina käytetään korpuksia, jotka ovat laajoja sähköisessä muodossa olevia aineistoja (Jantunen 2009: 357), ja niitä käsitellään tietokoneiden avulla erilaisia analyysityökaluja käyttäen (Baker 2010: 7). Aineistojen käsittely tietokoneella mahdollistaa huomattavasti laajempien aineistojen käyttämisen kuin mitä perinteisillä menetelmillä tehdyt tutkimukset mahdollistavat (Biber ym. 2007: 1, 4-5). Korpusaineistojen laajuus auttaa saamaan kattavan kuvan tutkitusta kielestä tai sen variantista (Baker 2010: 6). Tässä tutkimuksessa korpusanalyysin käyttö mahdollistaa tutkimustulosten yleistämisen laajempaan kontekstiin. Voidaan puhua siitä, millainen kuva suomalaisilla on äideistä tai miten suomalaiset puhuvat äideistä.

Tietokoneiden avulla tehtyjen korpusanalyysien tulokset ovat luotettavampia ja perusteellisempia, sillä tietokone pystyy varmuudella poimimaan aineistosta kaikki määrätynlaiset sanat. Jos ihminen pyrkisi tekemään vastaavanlaisia listoja kuin korpusanalyysiohjelmat, osa sanojen esiintymistä jäisi mitä todennäköisimmin huomaamatta. Lisäksi tietokoneohjelmat pystyvät tuottamaan kompleksisempia analyyseja ja ihmiselle käytännössä mahdottomienkin analyyysien tuottaminen tapahtuu minuuteissa. (Biber ym. 2007: 22-23.)

Korpusanalyysin avulla voidaan tutkia muun muassa sanastoa ja sen piirteitä, sanojen merkityksiä ja esiintyvyyttä, kielen kehitystä sekä kielen murteiden ja rekisterien piirteitä ja niiden välisiä eroja (Biber ym. 2007: 11). Analyysit tuottavat pääasiallisesti numeerista ja kvantitatiivista tietoa tutkitusta aiheesta, mutta analyysia on mielekästä jatkaa kvalitatiiviseen suuntaan ja tulkita saadun kvantitatiivisen tiedon syitä ja seurauksia (Biber ym. 2007: 4-5). Tutkittaessa sitä, millainen äiti on, ei pelkkä korpusanalyysin tuottaman kollokaatiolistan esittäminen toisi tyydyttävää vastausta. Tämän vuoksi analysoin saatuja tuloksia teemoittelun avulla. Teemoittelusta lisää luvussa 3.3.

Tässä tutkimuksessa halusin hyödyntää korpusanalyysiä *äiti*-sanaan liitettävien merkitysten, teemojen ja konnotaatioiden eli mielle yhtymien tai sivumerkitysten (KS s.v. *konnotaatio*)

löytämiseen. Käytän näiden asioiden selvittämisessä *äiti*-sanan kollokaatiolistaa. Kollokaatiolista muodostuu nimensä mukaisesti *äiti*-sanan kollokaateista, eli kyseisen sanan yhteydessä melko tiiviisti ja usein esiintyviä sanoja (Biber ym. 2007: 35; Jantunen 2009: 358). Kun sana esiintyy tarkastelussa olevan kohdesanan eli noodin (Jantunen 2004: 15) yhteydessä useammin kuin muualla ympäröivässä korpuksessa, voidaan noodin ja kollokaatin välisen suhteen ajatella olevan merkittävä (Baker 2010: 24-25). Kollokaatiolista luodaan mekaanisesti tietokoneella asettamalla kollokaatioväli analyysiohjelmaan. Tällainen kollokaatioväli voi olla esimerkiksi kolme sanaa noodin eli kohdesanan molemmiin puolin (Baker 2010: 24). Analyysiohjelma järjestää sanat joko esiintymistiheyden tai ohjelman laskeman merkitsevyyskertoimen mukaiseen järjestykseen.

Korpusanalyysia tehtäessä on usein hedelmällisintä tarkastella sanojen lemmoja eli perusmuotoja. Vaikka analyysiohjelma tunnistaa sanojen eri taivutusmuodot, kuten *rakastaa*, *rakastin* ja *rakastamme* erillisiksi sanoiksi, voidaan niitä tarkastella kokonaisuutena, lemmana *rakastaa*. (Biber ym. 2007: 29.)

2.2 Sanojen merkitykset

Tarkastelen tässä tutkielmassa *äiti*-sanaan liitettäviä teemoja ja sitä kautta *äiti*-sanan merkitystä. Sanojen merkityksiä tutkitaan kielitieteessä semantiikan alalla (Kuiri 2012: 9). Avaan tässä luvussa muutamia tutkielmani kannalta keskeisiä käsitteitä. Sanojen merkitykset eivät ole yksiselitteisiä tai pysyviä vaan tilanteisesti rakentuvia (Kuiri 2012: 9–10). Kielenkäyttötilanteessa puhuja ja kuulija, tai kirjoittaja ja lukija, pyrkivät luomaan yhteisen ymmäryksen käytettyjen sanojen merkityksistä omien kielellisten pohjatietojensa sekä ympäröivän kontekstin avulla. Kielellisten pohjatietojensa avulla tilanteen viestijät pystyvät nimeään esimerkiksi *pitää*-verbille useita merkityksiä. Puheessa tai tekstissä käytetyn *pitää*-verbin tarkoitusta voidaan päätellä ympäröivästä lause-, aihe-, aika- ja paikkakontekstin avulla. (Larjavaara 2007: 41–42.) Tässä tutkimuksessa aineistonani ovat yksittäiset, lause- ja aihekonteksteistaan irroitettut sanat, joten merkitysten tulkitsemiseen jää huomattavasti vähemmän työkaluja.

Sanojen merkitykset voidaan jakaa denotatiivisiin ja assosiatiivisiin merkityksiin. Denotatiivisella merkityksellä viitataan sanan päämerkitykseen, joka on melko pysyvä. Sanan denotatiivinen merkitys kertoo usein sen, millaisiin tarkoitteisiin sanalla voidaan viitata. Assosiatiivinen merkitys puolestaan pitää sisällään sanan useat sivumerkitykset. Assosiatiivisia merkityksiä ovat esimerkiksi sanaan henkilökohtaisesti liitettävät tunteet ja asenteet eli affektii-viset merkitykset, sanan tarkoitetta täsmentävä konnotatiivinen merkitys sekä sanan lähellä

esiintyvien sanojen merkitysten vaikutus sanan merkitykseen eli reflektiivinen merkitys. Vaikka sanojen denotatiivinen merkitys olisi sama, voi niiden assosiatiiviset merkitykset erota toisistaan suurestikin. Esimerkiksi sanojen *nainen* ja *akka* denotatiivinen merkitys on sama, sillä molemmilla tarkoitetaan naissukupuolta edustavaa henkilöä, mutta niihin liittyvät assosiatiiviset merkitykset kertovat sanan *nainen* olevan melko neutraali ilmaus, kun taas sanalla *akka* on melko vahva negatiivinen tunnelataus. (Kuiiri 2012: 28–29.)

Vaikka sanojen merkitykset olisivat toisistaan erillisiä, voivat ne liittyä samaan semanttiseen kenttään. Saman semanttisen kentän sanojen tarkoitteet liittyvät samaan aihepiiriin, kuten esimerkiksi sukulaisuuteen. Esimerkiksi sanat *isoisä* ja *täti* nimeävät toisistaan irrallisia ulkomaailman tarkoitteita, mutta sanat assosioituvat kielenkäyttäjän mielessä toisiinsa. (Kuiiri 2012: 38.)

2.3 Naistutkimus

Naistutkimus on pitkään nähty yhtenä synonyyminä ja jopa yläkäsitteenä sukupuolentutkimukselle. Tutkimuskenttään kuuluu nimityksestä huolimatta kaikkien sukupuolien tutkimusta sekä muihin eriarvoisuutta tuottaviin teemoihin, kuten seksuaalisuuteen, ikään, etnisyyteen ja uskontoon liittyvää tutkimusta. (Juvonen, Rossi & Saresma 2010: 9, 11.) Naistutkimukseen liittyy kiinteästi myös äitiyden tutkimus, minkä takia tämän tutkimuslinjan huomioiminen on relevanttia oman tutkimukseni kannalta. Sekä naiseus että äitiys saavat vaikutteita ja määritelmiä toisiltaan: äitien tyypilliset teot määrittävät naiseutta ja siihen liitettäviä ominaisuuksia, mutta toisaalta äidilliset piirteet nähdään usein naisellisina. (Vuori 2010: 109–110.)

Vuori (2010) esittelee artikkelissaan neljä naistutkimuksen piirissä tehdyn äitiyden tutkimuksen näkökulmaa, joihin alan keskustelu pääasiassa liitetään. Näistä ensimmäinen ja oman tutkimukseni kannalta kiinnostavin näkökulma on ruumiillinen näkökulma äitiyteen. Nainen on sukupuolista se, jonka biologiset ominaisuudet mahdollistavat jälkeläisten kantamisen, synnyttämisen sekä imettämisen. Äitien ajatellaan perinteisesti myös huolehtivan lapsen kasvusta sekä muusta ”huollosta” tämän syntymän jälkeen. Mahdollisuus ehkäisyyn, aborttiin, hedelmöityshoitoihin tai adoptioon on nähty tärkeinä naisten oikeuksina, jotta päätös lisääntymisestä olisi naisella itsellään. Yksi tämän hetken suurista kysymyksistä on, kenellä on oikeus hankkia lapsia. (Vuori 2010: 111–112.)

Toinen esille nouseva teema on äitiyden kokemuksellinen näkökulma. Äitiyden kokemus on nähty hyvänä ja voimaannuttavana asiana ja äiti-lapsi -suhteen elämää rikastuttavaa puolta

on haluttu korostaa. Lisäksi on haluttu tutkia erilaisia tapoja olla äiti ja näihin tapoihin liittyviä kokemuksia. (Vuori 2010: 112–114.)

Kolmantena teemana Vuori (2010) mainitsee psykoanalyttisen keskustelun sukupuolen ja seksuaalisuuden muovautumisesta. Lapsen sukupuoli- ja seksuaali-identiteetin kehityksen ajateltiin pitkään olevan suoraan riippuvainen siitä, että pääasiassa naiset hoitivat lapsia. Tämän ajateltiin aiheuttavan myös koko yhteiskunnallisen sukupuolten välisen epätasa-arvon ja siten naisen huonon aseman suhteessa miehiin. Ratkaisuksi nähtiin miesten osallistaminen lasten hoivaamiseen ja huolenpitoon. Näin lapsen ainoa läheinen suhde ei olisi äitiin ja kaikki hoivaan liittyvä ei automaattisesti assosioituisi naissukupuoleen. (Vuori 2010: 114–115.)

Viimeinen, neljäs teema on äitiyspolitiikka ja yhteiskunnallinen työnjako. Tämän teeman kehyksessä käyty keskustelu on lähinnä pyrkinyt erottamaan äitiyden ja naiseuden toisistaan ja parantamaan naisten oikeuksia suhteessa miehiin ja äitien oikeuksia suhteessa lapsettomiin naisiin. Keskustelun aiheena on ollut myös naisten oikeus lasten hankintaan sekä päätökseen olla hankkimatta lapsia. (Vuori 2010: 115–118.)

2.4 Aiempi tutkimus

Korpusanalyttistä tutkimusta on tehty melko vähän niin maailmalla kuin Suomessakin. Suomessa tehdyssä korpustutkimuksessa huomio on kiinnittynyt pääasiassa kolmeen eri aihealueeseen: käännoosuomeen, oppijansuomeen sekä synonymiaan. Käännoosuomea on tarkastellut muun muassa Jantunen väitöskirjassaan *Synonymia ja käännoosuomi: Korpusnäkökulma samamerkityksisyyden kontekstuaalisuuteen ja käännoskielen leksikaalisiin erityispiirteisiin* (2004) sekä Kemppainen väitöskirjassaan *Avainsanoja ja ideologiaa: käännettyjen ja ei-käännettyjen historiatekstien korpuslingvistinen analyysi* (2008).

Myös oppijansuomen korpusanalyttistä tutkimusta on tehnyt Jantunen. Esimerkiksi Brunnin kanssa yhdessä tehty tutkimus *Morfologinen priming ja fraseologia vieraan kielen oppimisessa: korpustutkimus oppijansuomesta* (2012) edustaa tätä tutkimussuuntaa. Tämän kaltaisella tutkimuksella pyritään parantamaan suomen kielen opetustapoja ja luomaan uudenlaista oppimateriaalista.

Synonymien esiintymiskonteksteja ovat tutkineet muun muassa Jantunen sekä Sirola-Belliard. Väitöskirjassaan Jantunen (2004) tarkkailee synonyymejä *hyvin*, *kovin* ja *oikein*. Sirola-Belliard puolestaan tutkii väitöskirjassaan suomen kielen komitaativisijamuotoa *-ine-* ja komitatiivi postpositiota *kanssa*.

Myös opinnäytetöitä on tehty korpusanalyysia hyödyntäen. Kandidaatintutkielmissaan korpusanalyysia ovat hyödyntäneet esimerkiksi Suur-Askola (2017), Palokangas (2017) sekä Kukkonen (2016). Maisterintutkielmissa korpusanalyysia ovat puolestaan hyödyntäneet muun muassa Kaukonen (2012), Törö (2017), Laakkonen (2017) sekä Piri (2017).

Edellisessä luvussa mainitun naistutkimuksen lisäksi äitiyttä on tutkittu useilla muillakin tieteenaloilla. Äitiys leikkaa läpi lähes kaikkia tieteenaloja ja on tärkeä rooli kulttuurista riippumatta. Tämän vuoksi äitiyteen liittyvää tutkimusta on saatavilla runsaasti. Oman tutkimukseni näkökulmasta relevanteimpia lienevät Valkosen (2006) kasvatustieteen väitöskirja Millainen on hyvä äiti tai isä? sekä Suurpalon (2007) läntisen teologian pro gradu -tutkielma Huono äiti: äitiys lapsensa huostaanoton kokeneiden äitien sanoittamana. Kumpikaan näistä ei ole kielitieteellinen tutkimus, mutta koen ne relevanteiksi oman tutkimukseni näkökulmasta, sillä molemmat nostavat esiin äitiyteen liitettäviä positiivisia ja negatiivisia teemoja.

3 AINEISTO JA MENETELMÄT

3.1 Suomi 24 -korpus

Valitsin tutkielmani aineistoksi Suomi24-korpuksen, joka on koottu Suomi24-keskustelufoorumilta. Suomi24-keskustelufoorumi on kaikille avoin, anonyymi keskustelualusta, jolla ihmiset kirjoittavat itseluomiensa nimimerkkien takaa (Lagus ym. 2016: 9). Keskustelualustalla ei ole nimettyä keskustelun teemaa, vaan aiheet vaihtelevat keskustelijoiden mielenkiinnonkohteiden ja elämäntilanteiden mukaan. Yleisiä aiheita ovat muun muassa harrastukset, sukupuolinen suuntautuneisuus, perhe sekä terveyteen liittyvät ongelmat. (Lagus ym. 2016: 5.) Keskustelufoorumilla kysytään neuvoa arkipäiväisiin sekä vaikeampiinkin ongelmiin, annetaan neuvoja, haetaan vertaistukea ja samanhenkisiä ihmisiä.

Valitsin Suomi24-korpuksen tutkielmani aineistoksi, sillä uskon sen antavan laajan kuvan suomen kielen käytöstä. Sivuston käyttäjäkunta on oletettavasti värikästä (ikä, sukupuoli, sosioekonominen asema, poliittinen ja uskonnollinen vakaumus). Keskustelupalstaa selaillessa voi kommenttien takaa arvella löytyvän niin teini-ikäisiä lapsia, tuoreita vanhempia kuin työssä käyviä aikuisia. Keskustelujen anonyymiys tekee puheenvuoroista sensuroimattomia. Henkilöt nimimerkkien takana eivät mitä todennäköisimmin sanoisi asioita läheskään yhtä suoraan ja jyrkästi, jos esiintyisivät omilla nimillään. Palsta antaa keskustelijoille mahdollisuuden purkaa tunteitaan ja ajatuksiaan reaaliajassa, jolloin esimerkiksi vihaisena kirjoittajat todennäköisesti sanovat asiat ilkeämmin kuin oikeasti tarkoittavat.

Suomi24-korpus on saatavilla Kielipankin internet-sivuilla ja käytettävissä ilmaiseksi. Käyttämässäni Korp-hakukäyttöliittymässä on tallennettuna Suomi24-keskustelufoorumin keskustelut ajalta 1.1.2001-18.11.2015 (Lagus ym. 2016: 17). Rajasin aineistoni yhteen kymmenesosaan Suomi24-korpuksesta, sillä koko korpuksesta saadut hakutulokset olisivat liian laaja aineisto kandidaatintutkielmaa varten. Valitsemani kymmenesosa koostuu 309 643 678 saneesta. Korp-hakukonetyökalu tarjoaa Suomi24-korpuksen valmiiksi jaoteltuina kymmenesosina, joista valitsin ensimmäisen. Jako osakorpuksiin on tapahtunut mitä ilmeisimmin satunnaisesti. Ainakaan jako ei ole tapahtunut ajan tai teeman mukaan, sillä käyttämäni kymmenesosa sisältää kommentteja koko korpuksenkeräysaikaväliltä ja teematkin vaihtelevat.

3.2 Korp-konkordanssityökalu sekä AntConc-konkordanssiohjelma

Korp on Kielipankin alaisuudesta löytyvä hakukonetyökalu, jonka avulla korpusaineistosta voidaan etsiä hakusanoja ympäröiviä konkordansseja, eli kollokaattia ympäröiviä tekstikonteksteja (Baker 2010:21). Hain konkordansseja aineistosta käyttämällä *aiti*-sanaa. Sana esiintyy aineistossa 34 209 kertaa. Konkordanssihaun tuloksia analysoin AntConc-konkordanssiohjelmalla, joka on internetistä ilmaiseksi ladattavissa oleva konkordanssityökalu, jota voidaan käyttää muun muassa konkordanssi- ja kollokaattianalyysien työkaluna. Käytössäni on AntConcin versio 3.4.4, joka on julkaistu vuonna 2016.

Käytin aineistoni analyysissa AntConcin sanalista (*Word list*) sekä kollokaatti (*Collocates*) toimintoja. Sanalista-toiminto järjestää syötetyn aineiston sanat esiintymismäärän mukaan ja ilmoittaa sanojen esiintymistiheyden. Kollokaatti-toiminnolla tiedostosta voi tehdä haun valitsemallaan sanalla, valitsemillaan kollokaatioväleillä. Tein kollokaatiohaun *aiti*-sanalla ja valitsin kollokaatioväliksi kolme (3) sanaa hakusanan molemmin puolin. Tällöin AntConc valitsee jokaisen *aiti*-sanan esiintymän oikealta ja vasemmalta puolelta kolme lähintä sanaa, ja käyttää näitä sanoja kollokaatiolistan luomiseen. Minimi kollokaatioitiheydeksi (*Min. Collocate Frequency*) asetin kolmekymmentä (30). Tämä tarkoittaa sitä, että alle kolmekymmentä kertaa esiintyvät kollokaatit eivät näy kollokaatioanalyysin tuloksissa. Tällä tavalla voidaan poistaa käsiteltävästä aineistosta esimerkiksi useita kertoja saman henkilön toimesta syötetty sama viesti.

Kollokaatioanalyysin tuloksena *aiti*-sana sai itselleen 809 kollokaattia. Nämä kollokaatit AntConc-ohjelma järjesti MI-testin tuottaman merkitsevyyskertoimen mukaiseen järjestykseen. MI-testi eli *Mutual Information measure* vertaa kollokaatin ja noodin (kohdesana) yhdessä esiintymisen määrää samojen sanojen todennäköisyyteen esiintyä yhdessä (Barnbrook 1996: 98). Toisin sanoen noodin kollokaattina esiintyvän sanan esiintymistiheyttä kollokaattilistassa (tässä tutkimuksessa kolme sanaa noodin molemmin puolin) verrataan sen esiintymistiheyteen koko korpuksessa (Baker 2010: 24–25).

3.3 Teemoittelu analyysimenetelmänä

Analysoin AntConcin tuottaman kollokaatiolistan teemoittelun periaatteella. Teemoittelussa aineistosta pyritään erottelemaan tutkimuskysymysten kannalta merkittävät teemat eli aiheet. Teemoittelun aineistona on usein kvalitatiivisen tutkimusmateriaali, esimerkiksi haastattelu.

Tällaisissa tutkimuksissa teemoittelua on kritisoitu turhan suuren esimerkkimäärän esiinnostamisesta ja itse analysoinnin vähiin jäämisestä. (Eskola & Suoranta 2005: 174–180.) Koen kuitenkin, että kandidaatintutkielmani kaltaisessa kvantitatiivisessa tutkimuksessa teemoittelu nimenomaan mahdollistaa tulosten tiiviin ja johdonmukaisen esittämisen.

Kollokaatiolistan teemoittelun tein manuaalisesti taulukoita sekä värikoodaamista hyödyntäen. Annoin käsiteltävän aineiston ohjata teemoitteluprosessia, enkä siis yrittänyt löytää tiettyjä ennalta määriteltyjä teemoja aineistosta. Teemoitteluni tulokset esittelen seuraavassa luvussa.

4 AINEISTON ANALYYSI JA TULOKSET

Tässä luvussa esittelen ja analysoin AntConcin muodostamasta kollokaatiolistasta esiin nousseita teemoja. Ennen teemoihin jaottelua poistin 809 kollokaatin joukosta sellaiset sanat, jotka eivät varsinaisesti kerro siitä, millainen äiti on. Tällaisia sanaryhmiä ovat muun muassa erisnimet, numeraalit, partikkelit sekä merkitykseltään väljimmät suomen kielen verbit, kuten *olla*, *mennä*, *tulla* ja *saada*.

Kollokaattien lajittelu teemoihin oli ajoittain haastavaa, sillä sanojen merkitykset eivät usein ole yksiselitteisiä tai sanoilla voi olla useita toisistaan poikkeavia merkityksiä. Osa sanoista tuntui sopivan useaan alateemaan tai jopa useaan teemaan. Osa kollokaateista taas tuntui jäävän jonnekin teemojen välimaastoon. Tein teemoihin lajittelun sanojen denotatiivisen merkityksen eli päämerkityksen mukaisesti, jotta analyysistä muodostuu johdonmukainen. Pyrin analyysissäni ottamaan huomioon myös sanojen assosiatiiviset merkitykset eli niihin liittyvät sivumerkitykset, joita ovat esimerkiksi konnotaatiot ja affektiot. (Kuiiri 2012: 28–29.)

Huomionarvoista on myös se, että yksittäisistä sanoista koostuvasta kollokaatiolistasta ei ole nähtävissä, millaisten lausekkeiden osina sanat ovat kontekstissaan. Esimerkiksi kielto sana liitettynä lähes mihin tahansa kollokaatiolistan sanaan muuttaa sen merkitystä suhteessa *äiti*-sanaan. Kollokaatti *rakastaa* voikin siis joissain tapauksissa olla todellisuudessa *ei rakasta* -rakenteen osana. Vastaavasti myös *vihata* voi olla kontekstissa *ei vihaa*. Kandidaatintutkielman laajuudessa tutkimuksessa ei kuitenkaan ole mahdollista tarkastella kollokaatteja ympäröiviä konteksteja eli konkordansseja (Baker 2010: 21).

Jokaisen teeman kohdalla suurin osa *äiti*-sanan kollokaateista on verbejä. *Äiti*-sanan ympäristössä on siis paljon verbejä, tai toisin päin ajateltuna: *äiti*-sana on usein verbien läheisyydessä. Tämä tarkoittaa sitä, että *äiti* on usein lauseessa toimijana tai toiminnan kohteena.

Kollokaatiolistasta nousi esiin 10 teemaa, joista esittelen tässä analyysiosiossa mielestäni tärkeimmät kuusi. Nämä teemat ovat huolenpito, synnyttäminen, auktoriteetti, väsymys, väkivalta sekä kuolema ja sairaus. Myös loppuja neljää teemaa käsittelem lyhyesti luvussa 4.7. Esittelen esimerkkejä teemoja edustavista sanoista ja niiden luomista merkityksistä.

4.1 Huolenpito

Huolenpito on kenties vahvimmin äitiyteen liitetty teema suomalaisessa kulttuurissa, ja se tuli esille myös tutkimukseni aineistossa. Sama teema toistuu lisäksi Vuoren (2010) naistutkimuksen äitiyskuvaava esittelevässä artikkelissa sekä Valkosen (2006) väitöskirjassa. Huolenpito on myös yksi lain velvoittamista vanhemmuuteen liittyvistä tehtävistä (LSI). Aineistoni sanat, jotka asettuvat tähän teemaan, voidaan jakaa edelleen alateemoihin. Havaitsemiani alateemoja ovat fyysinen huolenpito, psyykinen huolenpito, muihin kohdistuva huolenpito sekä kodinhoito. Alateemojen väliset rajat eivät ole tarkkoja ja osa sanoista sijoittuisi helposti useaan niistä etenkin assosiativisten merkitystensä ansiosta.

Psyykinen huolenpito ilmenee kollokaateissa *välittää*, *huoli* sekä *rakastaa*. *Välittäminen* ja *rakastaminen* kuvastavat tunnesidettä, joka äidillä on lapsiinsa ja muihin mahdollisiin perheenjäseniin. Nämä tunteet toimivat pohjana sille, että äiti pitää huolta lapsistaan. Rakastaminen ja välittäminen nähtiin myös eräiksi vanhemman tärkeimmiksi tehtäviksi Valkosen (2006) tutkimuksessa. *Huoli* on pelkoa siitä, että lapsella ei ole kaikki hyvin (KS s.v. *huoli*). Äiti tuntee huolta, jos lapsi ei ole ajoissa kotona tai jos lapsi vaikuttaa yksinäiseltä. Toisaalta *huoli* voi myös esiintyä osana *pitää huoli* -rakennetta (KS s.v. *huoli*), jolloin kyse on esimerkiksi siitä, että äiti pitää huolen siitä, että lapsella on ruokaa ja puhtaita vaatteita.

Fyysinen huolenpito puolestaan näkyy kollokaateissa *halata*, *pyyhkiä* sekä *syli*. *Halaaminen* ja *syli* ovat saman semanttisen kentän sanoja, sillä niiden merkitykset limittyvät jossain määrin keskenään (Kuiiri 2012: 38). Halaaminen ja syliin ottaminen ovat käyttökonteksteissaan jossain määrin jopa synonyymisiä, sillä syli on ”jonkin ympärille kiedottujen käsien ja rintakehän välinen tila” (KS s.v. *syli*), jossa ihminen on silloin, kun häntä halataan. Halaamalla ja ottamalla syliin äiti tarjoaa lohtua ja turvaa lapselleen. Se on myös keino osoittaa rakkauttaan lasta kohtaan (Valkonen 2006). *Pyyhkiminen* puolestaan on enemmän lapsen ulkoista huolenpitoa. Äiti voi pyyhkiä lapsensa vuotavan nenän tai pyyhkiä hiekan pois tämän vaatteista. Kosketus toimii kuitenkin myös huolenpidon välineenä.

Osa kollokaateista liittyy muita selkeämmin sekä psyykkiseen että fyysiseen huolenpitoon. Tällaisia sanoja ovat *suojella*, *puolustaa* ja *tukea*. Näissä sanoissa denotatiivinen merkitys on fyysinen, mutta niiden assosiativiset psyykkiset merkitykset ovat lähes yhtä hallitsevia kielenkäytössä. Äiti voi tukea lastaan pitämällä tätä pystyssä tai tukea häntä henkisesti esimerkiksi kehumalla onnistuneita suorituksia. Verbien *puolustaa* ja *suojella* merkitykset ovat todella lä-

hekkäiset. Molemmat tarkoittavat fyysisessä mielessä väkivallan tai muun hyökkäyksen estämistä ja lapsen tätä kohtaavan uhan väliin asettumista. *Suojelun* kohde on ehkä avuttomampi kuin *puolustamisen* kohde, joka mahdollisesti osallistuu itsekin itsensä puolustamiseen. Psykkisessä merkityksessä näiden kahden sanan välinen ero on hieman suurempi, mutta merkitykset ovat silti melko lähekkäisiä. Äiti voi puolustaa lastaan esimerkiksi riitatilanteissa. Suojelulla äiti taas pyrkii välttämään lapsen joutumisen riitatilanteisiin.

Kollokaatit *keittää, siivota, pestä* ja *ruoka* liittyvät selvästi kodin hoitamiseen. Kodin hoitaminen ja siihen liittyvät ruoanlaitto (*ruoka, keittäminen*) sekä asunnon siistinä pitäminen (*siivota, pestä*) ovat tärkeitä vanhemman rooliin kuuluvia velvollisuuksia. Ruoka on ihmisen perustarve, jonka täyttäminen on lapsen vanhempien vastuulla. Myös siisti koti on terveen lapsuuden edellytys. (LSI.)

Osa huolenpidon teemaan liittyvistä sanoista ei selkeästi asetu yhteenkään edellä mainituista alateemoista, mutta kertovat silti paljon huolenpidon teemasta. Tällaisia sanoja ovat muun muassa *kehua, kuunnella* sekä *kasvattaa*. On tärkeää, että lapsi kokee pystyvänsä kertomaan äidilleen asioita niin, että tämä kuuntelee mitä hänellä on sanottavana (Valkonen 2006). Avoin keskustelu mahdollistaa sen, että äiti tietää, jos lapsella on jokin huonosti. Kehumalla lastaan äiti osoittaa hänelle välittämistä ja pystyy myös parantamaan lapsen itsetuntoa tulevia elämän haasteita varten. Kasvattaminen puolestaan on yksi vanhemman laillisista velvollisuuksista lastaan kohtaan (LSI). Kasvattamalla lastaan äiti opettaa tätä yhteiskunnan käytänteisiin ja toimimaan oikein erilaisissa tilanteissa (KS s.v. *kasvattaa*).

4.2 Synnyttäminen

Synnyttämisen teema liittyy vahvasti biologiseen äitiyteen. Synnyttämiseen liittyvät asiat mietityttävät varmasti useita uusia äitejä, minkä vuoksi keskustelu aihepiirin ympärillä lienee runsasta. Synnyttämisen teema heijastelee paljon samanlaisia asioita kuin Vuoren (2010) kuvaama äitiyden ruumiillisuuteen liittyvä keskustelu. Muista teemoista poiketen tätä teemaa edustavista sanoista suurin osa on substantiiveja eikä verbejä. Teema edustavia sanoja ovat *raskaus, synnytys, abortti, synnyttää* sekä *syntyä*.

Sanat *synnytys, synnyttää* ja *syntyä* liittyvät konkreettisesti itse synnyttämiseen. Jokainen näistä kuvaa tapahtumaa hieman eri näkökulmista. Substantiivi *synnytys* nimeää tapahtuman, *synnyttää*-verbi kertoo äidin toiminnasta ja *syntyä*-verbin subjektina puolestaan on syntyvä lapsi. *Raskaus* on äidille jännittävää ja usein myös haastavaa aikaa, ja herättää paljon ajatuksia.

Raskaus edeltää synnytystä, minkä vuoksi se liittyy synnyttämisen teemaan. *Abortti* eli raskaudenkeskeytys (KS s.v. *abortti*) on naisen päätös päättää raskaus ja olla tulematta äidiksi. Tämän päätöksen tekeminen on haastavaa ja nainen kaivannee tukea sekä keskusteluseuraa päätöstä tehdessään.

4.3 Auktoriteetti

Auktoriteetilla tarkoitetaan henkilön jonkintasoista valta-asemaa suhteessa toiseen (KS s.v. *auktoriteetti*). Vanhemman auktoriteettiasema lasta kohtaan on tarpeellinen lapsen turvallisuuden kannalta. Vanhemmalla on oikeus ja velvollisuus päättää lastaan koskevista asioista, kuitenkin lastaan kuunnellen (LSI). Myös lasten mielestä hyvä vanhempi asettaa rajat ja pitää huolen siitä, että niitä noudatetaan (Valkonen 2006: 47–48).

Aineistostani löytyi runsaasti auktoriteettiin liittyviä kollokaatteja. Jaottelin teeman sanat edelleen kolmeen alateemaan: myönteinen auktoriteetti, kielteinen auktoriteetti sekä neutraali auktoriteetti. Esittelen seuraavaksi esimerkkejä näistä alateemoista.

Myönteistä auktoriteettiasemaa kuvaavat sanat *suostua*, *luottaa* sekä *päästää*. Jos äiti *suostuu* lapsen pyyntöön, hän käyttää auktoriteettiasemaansa lapsen näkökulmasta myönteisesti. Sanan *päästää* konnotaatiot ovat positiivisia: jos äiti päästää lapsen jonnekin, on lapsi oletettavasti myös halunnut mennä sinne. Jos meneminen olisi vastentahtoista, olisi kyseessä pakottaminen tai käskeminen. Äidin luottamus lapseen puolestaan mahdollistaa myönteisesti vastaamisen lapsen pyyntöihin. Toisaalta johdonmukainen auktoriteettiaseman käyttäminen johtaa siihen, että lapsi luottaa äitiinsä.

Lapsen näkökulmasta kielteistä auktoriteettia ilmaisevat sanat *käskeä*, *kieltää* ja *pakottaa*. *Käskeä* on merkitykseltään kielteinen sana ja viittaa siihen, että lapsi ei haluaisi tehdä asiaa, jota häntä käsketään tekemään. Kieltämällä äiti ilmaisee lapselleen, ettei jotain hänen pyytämänsä asiaa saa tehdä tai että jokin hänen tekemä asia on väärin. Näin äiti myös opettaa lapselleen oikeaa ja väärää toimintaa. Vaikka sanat kuvaavatkin lapsen näkökulmasta kielteistä auktoriteetin käyttöä, eivät ne silti aina välttämättä edusta negatiivista tai huonoa auktoriteettiaseman käyttöä. Esimerkiksi hammaslääkəriin pakottaminen voi lapsen mielestä tuntua ikävältä, mutta on kuitenkin lapsen parhaaksi. Kuten Valkosenkin (2006) tutkimuksessa nousi esiin, hyvä vanhempikin joutuu usein käskemään ja kieltämään lastaan, jotta lapsi pysyy turvassa.

Auktoriteettiasemaan liittyvistä sanoista suurin osa oli kuitenkin neutraaleja. Tällaisia ovat esimerkiksi sanat *opettaa* sekä *päittää*. Äiti opettaa lapselleen yhteiskunnan tapoja ja itsestään huolehtimisen taitoja (Valkonen 2006). Äidin auktoriteetti näkyy myös siinä, että hän päättää lapsensa asioista. Tämä on myös yksi vanhemmuuden velvollisuuksista, sillä etenkin nuori lapsi ei pysty itse olemaan vastuussa itseään koskevista päätöksistä (LSI).

4.4 Väsymys

Hetkittäinen väsyminen on todella yleistä ja väsymisen tunne jopa jokapäiväistä. Pidempään jatkuessa väsymys voi kuitenkin olla haitallista tai merkki jostain vakavammasta, kuten sairaudesta (Duodecim). Äidin väsymys vaikuttaa hänen jaksamiseensa ja voi huolestuttaa hänen läheisiään. Äiti voi itse kokea väsymyksensä epäonnistumisena ja merkinä huonosta äitiydestä (Suurpalo 2007: 49).

Väsymykseen liittyviä *äiti*-sanan kollokaatteja ovat *väsinyt*, *väsyä*, *uupua* sekä *nukkua*. Sana *väsinyt* määrittää henkilön tilaa. Kielitoimiston sanakirjan esimerkkien mukaan *väsinyt*-sana saa assosiativisessa merkityksessään paljon negatiivisia konnotaatioita ja affektioita (kts. KS s.v. *väsinyt*), vaikka ilmaiseekin lähtökohtaisesti arkista ja neutraalia asiantilaa. Tällaisten negatiivisten assosiaatioiden vuoksi äidit voivat tuntea väsymyksen olevan merkki huonosta äitiydestä (Suurpalo 2007: 49).

Väsyä ja *uupua* ovat lähes synonyymisiä olotilan muutosta kuvaavia verbejä, joista *uupua*-sana on konnotatiiviselta merkitykseltään hieman raskaamman tuntuinen olotila. Nukkuminen taas tyypillisesti auttaa väsymykseen, mutta ei kuitenkaan aina. Nämä kollokaatit kertovat havainnoista siitä, että äiti on väsynyt. Tämä lienee melko yleistä erityisesti pikkuvauvojen äideillä. Yleisyydestään huolimatta väsymys ei ole mukava eikä pidemmän päälle terveellinen olotila (Duodecim).

4.5 Väkivalta

Väkivalta ei ole hyväksyttävää missään ihmissuhteissa eikä etenkin vanhempi-lapsi -suhteessa. Vanhemman perusvelvollisuuksiin liittyy lapsen turvallisuudesta ja hyvinvoinnista huolehtiminen (LSI), jonka vastakohta väkivallanteot ovat. Toiseen kohdistuva fyysinen väkivalta, joka vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tilaan on Suomen lain silmissä pahoinpitelyä, josta rangaistaan sakolla tai vankeudella (RL 21 luku 5 §).

Aineistostani nousi esiin paljon väkivaltaan liittyviä kollokaatteja. Sanojen esiintyminen yllätti, sillä väkivaltaa ei yleensä liitetä äitiyteen. Sosiaalisessa mediassa näkemissäni perheväkivallan tapauksissa tekijä on lähes poikkeuksetta ollut perheen isä.

Aineistosta esiin nousseita pahoinpitelyyn liittyviä kollokaatteja ovat *tapella*, *lyödä* sekä *hakata*. Tappelussa molemmat tai kaikki osapuolet ovat aktiivisia toimijoita ja tappelu voi olla niin nyrkeillä huitomista kuin sanallistakin. *Lyöminen* ja *hakkaaminen* puolestaan ovat molemmat fyysistä väkivaltaa kuvaavia sanoja, joissa mahdollisesti vain toinen osapuoli on väkivaltainen. *Lyödä* voi kädellä tai jollain siinä olevalla esineellä (KS s.v. *lyödä*). *Hakkaaminen* taas on toistuvaa lyömistä. Näiden sanojen esiintyminen *äiti*-sanan kollokaatteina saavat aikaa kuvan väkivaltaisesta äidistä, joka on väkivaltatilanteessa aktiivisena toimijana. Toisaalta äiti voi myös olla väkivallan kohteena.

Kuolemantuottamukseen liittyviä kollokaatteja ovat *tappaa*, *murhaaja* ja *surmata*. *Tap-pamista* ja *surmaamista* käytetään usein synonyymeinä (Suomisanakirja s.v. *tappaa*), mutta rikosoikeudellisesti *surmaaminen* on tappo, joka on tehty lieventävien asianhaarojen vallitessa (RL 21 luku 3§). Murhaaja puolestaan on murhaan eli harkittuun tai muilla tavoin vakavaan tappoon (RL 21 luku 2 §) syyllistynyt henkilö. On huomiota herättävää, että aineistosta löytyi substanttiivi *murhaaja*, mutta ei sitä vastaavaa verbiä *murhata*. Vastaavasti aineistosta löytyi ainoastaan verbi *tappaa*, eikä sitä vastaavaa substantiivina *tappaja*.

Molemmat edellä esittelemistäni väkivallan alateemoista ovat negatiivisia, katsoi niitä mistä suunnasta tahansa. Jos näiden kollokaattien ajatellaan kertovan äidin väkivaltaisuudesta ja äidistä murhaajana, ei kysessä oleva nainen liene sovelias äidiksi, vaikka teot eivät itse lapseen kohdistuisikaan. Jos äiti taas on se, johon väkivallanteot kohdistuvat, on syytä olla huolissaan äidin hyvinvoinnista ja äidin tilanteen vaikutuksista lapsiin.

Näiden kahden alateeman lisäksi aineistosta nousee esiin sana *uhri*. Uhrilla tarkoitetaan jonkin rikoksen tai muun negatiivisen teon kohteeksi joutunutta henkilöä (KS s.v. *uhri*). *Uhri*-sana herättää myös konnotaation siitä, että henkilö on ollut jollain tavalla kykenemätön puolustautumaan tai alakynnessä pahantekijäänsä nähden. Tämä kollokaatti esittää äidin siis paitsi pahoja asioita kokevana, myös jollain tavalla heikkona.

4.6 Kuolema ja sairaus

Kuolema ja sairaus koskettavat jokaisen ihmisen elämää eri elämänvaiheissa ja erilaisilla tavoilla. Ei siis ole yllättävää, että nämä teemat tulevat esiin myös *äiti*-sanan kollokaateissa.

Kollokaatit *sairas, sairaus, sairastua* ja *sairastaa* edustavat sairauden osateemaa. *Sairaus* on tauti, johon *sairastutaan*. *Sairastuttuaan* johonkin sairauteen ihminen on *sairas*. *Sairastaminen* puolestaan on pitkäkestoista sairauden sairastamista. Nämä kollokaatit kertovat äitien sairastamisesta, eivätkä niinkään kerro siitä, millainen äiti on. Tosin *sairas*-sanalla on myös assosiatiivisia merkityksiä ja sitä käytetään esimerkiksi sellaisissa yhteyksissä kun joku on ”mieletön” tai ”upea”. Tässä merkityksessä ajateltuna sana määrittelee äitiä tykätyksi. Toisessa assosiatiivisessa merkityksessään *sairas* toimii substantiivilausekkeen määritteenä (VISK §442) esimerkiksi *sairaana vihainen*. Tällöin assosiatiivinen merkitys on negatiivinen.

Ainoa sairauden nimi, joka esiintyy kollokaattilistassa on *syöpä*. Syöpä on todella yleinen sairaus, josta kärsii jossain elämänsä vaiheessa jopa yksi kolmasosa Suomen väestöstä (Syöpäjärjestöt). Syöpä todetaan usein melko yllättäin ja on aina hengenvaarallinen. Jopa noin kolmasosa syöpään sairastuneista menehtyy sairauteen (Syöpäjärjestöt). Nämä seikat selittävät sitä, miksi juuri *syöpä* esiintyy aineistossa: yllättävä oma tai oman äidin sairaus säikäyttää ja ihminen kaipaa keskusteluseuraa sekä vertaistukea.

Kuolemaan liittyviä kollokaatteja ovat *kuolema, kuollut, menehtyä* sekä *kuolla*. Näistä *kuolla, kuolema* ja *kuollut* ovat saman sanan johdoksia, joista *kuolla* on verbi, *kuolema* on abstrakti substantiivi ja *kuollut* on jottain aiemmin elollista kuvaava adjektiivi tai *on kuollut* perfektimuotoisen verbin osa. Tämäkään alateema ei kerro suoranaisesti paljoa äitiydestä. Se kertoo kenties enemmän siitä, että äidin kuolemasta keskustelu koetaan tarpeelliseksi.

4.7 Muut

Muita aineistosta esiin nousevia teemoja ovat sukulaisuussanat, uskonto, positiiviset ilmaukset sekä negatiiviset ilmaukset. Sukulaisuussanat kertovat äidin vahvasta kytköksestä muihin perheenjäseniin ja sukulaisiin. Sanan *adoptio* puuttuminen kollokaattilistasta on hämmentävää, sillä olisin kuvitellut lasten adoptoinnin ja adoptio-äitinä olemisen herättävän keskustelua.

Uskonto-teeman sanat liittyvät äidin uskonnolliseen kontekstiin niin Raamatun hahmona kuin uskovana ihmisenäkin. Uskonnolliset kollokaattiolistan sanat ovat kristinuskon piiriin liittyviä. Osa sanoista, kuten *kirkko* ja *ihme*, ovat sellaisia, jotka voivat yhtä hyvin esiintyä myös ei uskonnollisessa kontekstissa. Esimerkiksi *kirkko* voi tarkoittaa konkreettista rakennusta ja *ihme* olla esimerkiksi lääketieteellinen mullistus.

Positiivisten ja negatiivisten ilmausten teemat ovat merkityskentiltään kaikkein laajimmat ja rajoiltaan epätarkimmat ryhmät. Positiivisten ilmausten ryhmään kuuluu hellittelynimiä

sekä positiivisia adjektiiveja. Äiti on siis myös muun muassa *rakas* ja *kaunis*. Negatiivisten ilmausten ryhmä on suuri, mutta todella hajanainen. Joukossa on haukkumasanoja, kirosanoja, riitelyyn sekä pelkoon ja muihin negatiivisiin tunnetiloihin liittyviä sanoja. Näiden kollokaattien mukaan äiti on muun muassa *portto*, *huora* ja *hullu*, joka *pelkää* ja *valehtelee*.

5 PÄÄTÄNTÖ

5.1 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tutkielmani tulosten mukaan suomalainen äiti on huolehtiva ja rakastava, perheessä auktoriteettiasemassa oleva kodistakin huolen pitävä kasvattaja. Joskus äitikin kuitenkin väsyä. Lisäksi väkivalta ja jopa tappaminen ovat äitiä määrittäviä teemoja. Aineistossa nousee myös Vuoren (2010) artikkelissaan esille ottama äitiyden fyysinen ulottuvuus: äiti kantaa ja synnyttää lapsen, jonka jälkeen äidin syli on lapsen turvapaikka ja äiti tukee ja suojelee lastaan myös fyysisesti. Äidin sairastuminen ja kuolema ovat myös paljon puhuttavia asioita.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli, mitä kollokaatteja *äiti*-sana saa. Rajaamassani aineistossa *äiti*-sana sai 809 kollokaattia, jotka edustavat kaikkia sanaluokkia. Suurimmat sanaluokat kollokaattilistassa ovat partikkelit ja verbit. Pienimmällä edustuksella puolestaan ovat numeraalit. Esittelen esimerkkejä *äiti*-sanon kollokaateista analyysini yhteydessä.

Toinen tutkimuskysymykseni oli, millaisia teemoja *äiti*-sanon kollokaateista nousee esiin. Kollokaateista nousi esiin kymmenen selkeää teemaa, jotka ovat huolenpito, synnyttäminen, auktoriteetti, väsymys, väkivalta, sairaus ja kuolema, sukulaisuussanat, uskonto, positiiviset ilmaukset sekä negatiiviset ilmaukset. Kuusi teemaa kymmenestä on pääosin positiivisia sanoja sisältäviä ja neljä puolestaan negatiivissävytteisiä.

Esiin nousseista teemoista huolenpidon sekä positiivisten ilmausten teemat vastaavat ennakkokäsityksiäni tutkimuksen tuloksista. Eniten minua yllätti väkivaltaan liittyvien sanojen ja negatiivisten ilmausten suuri määrä kollokaattien joukossa. Todennäköistä ja myös oletettavaa on, että äiditkin syyllistyvät joskus väkivallan tekoihin. Naisen tekemä väkivalta on kulttuurissamme vielä suuri tabu, mikä voi vaikuttaa siihen, ettei äitien tekemästä väkivallasta kuule juuri puhuttavan.

Vuoren (2010) artikkelissaan esittelemistä neljästä äitiyteen liittyvän naistutkimuksellisen keskustelun teemasta ensimmäinen, äitiyden ruumiillisuus, näkyy selvästi tuloksissani. Useissa kollokaattiolistan teemoissa näkyy äitiin liitettyjä fyysisiä asioita ja tekoja. Selvimmin ne näkyvät synnyttämisen teemassa. Myös Vuori (2010) nostaa esiin raskauden, synnyttämisen sekä abortin. Muut kolme artikkelissa esille tuotua teemaa (äitiyden kokemuksellinen puoli, psykoanalyttinen keskustelu sukupuolen ja seksuaalisuuden muovautumisesta sekä yhteiskunnallinen työnjako ja äitiyspolitiikka) eivät näy tutkimukseni tuloksissa lähes lainakaan.

Äitiyden kokemuksellisen puolen näkyminen tutkimukseni aineiston kaltaisessa aineistossa olisi lähes mahdotonta. Yksittäisten sanojen pohjalta on mahdotonta erottaa kertomuksia äitien omista kokemuksista. Niissä käytettävät sanat kuitenkin lienevät melko samoja kuin muutenkin käytössä oleva sanasto. Lisäksi *äiti*-sanojen ympärillä aineistoissa esiintyvät tekstit ovat mitä todennäköisimmin jonkun muun, kuin itse kyseessä olevan äidin kirjoittamia. Jos kirjoittaja olisi äiti itse, kirjoittaisi hän mitä todennäköisimmin *minä*-muodossa, jolloin kyseiset kirjoitukset eivät edes olisi osana aineistoani.

Kolmannen teeman, psykoanalyttisen keskustelun sukupuolen ja seksuaalisuuden muuttamisesta, yhteydessä Vuori (2010) totesi huolenpidollisten ja hellyyteen liittyvien asioiden usein assosioituvan äiteihin ja sitä kautta naissukupuoleen. Vastaavasti tutkimuksessani huolenpito nousi yhdeksi *äiti*-sanan saamista kollokaatioryhmistä. Laajemman kontekstin puuttumisen vuoksi yhteiskunnallinen työnjako ja äitiyspolitiikka eivät näy tutkimukseni tuloksissa, sillä tällaisten asioiden ilmaiseminen on lähes mahdotonta yksittäisillä sanoilla.

5.2 Tutkimuksen arviointi ja jatkotutkimusmahdollisuudet

Kuten johdannossa totesin, kandidaatintutkielma osoittautui olemaan liian suppea tutkielma-
muoto korpusanalyysia varten. Sivumäärällisesti ja ajallisesti tila ei riittänyt niin laajaan aiheen tarkkailuun, kuin mihin tutkimusmetodi, aineisto ja mielenkiinto olisi venynyt. Koen kuitenkin, että aiheen, aineiston ja metodin käytön tarkan rajauksen jälkeen sain tutkielmaani mielekkään kokonaisuuden.

Äiti-sana esiintyy aineistossani 34 209 kertaa. Vaikka aineistoni on vain kymmenesosa olemassa olevasta Suomi24-korpuksesta, se on silti todella laaja. Tämä mahdollistaa sen, että tuloksia voidaan pitää jossain määrin suomen kielen *äiti*-sanaa kuvaavina. Tulokset myös mu-
kailevat Valkosen (2006) ja Suurpalon (2007) tutkimuksissaan esille nostaneita äidin ominaisuuksia.

Tutkimukseni tuloksia tarkkaillessa on kuitenkin otettava huomioon aineiston konteksti, internetin keskustelupalsta. Palstan anonymiteetti mahdollistaa sen, että ihmiset eivät välttämättä puhu totta tai tarkoita sanomaansa. Anonyymi, vain muutaman tietokoneen hiiren klikkauksen päässä oleva sivusto on helppo ympäristö purkaa turhautumista ja aggressiota sanallisesti. Myös avun pyytäminen ja vaikeista asioista keskustelu on internetin palstalla helpompaa kuin kasvokkain tuttujen ihmisten kanssa. Etenkin negatiivisia teemoja edustavien kollokaat-

tien määrä voi vääristyä tällaisten tunteenpurkausten vuoksi. Toinen aineiston internetkontekstiin liittyvä asia on internetkulttuuriin liittyvät hokemat ja ronskit ilmaisut. Tällaisia ovat esimerkiksi kuoleman toivomiset ja ”huorittelu”.

Internetin palstalla esiintyvän kirjoitetun kielen ei voi myöskään olettaa heijastelevan koko suomen kieltä ja sen käyttökonteksteja. Uskon, että tutkielmani tulokset kuitenkin antavat jonkinlaisen kuvan siitä, mitä äideistä ajatellaan suomalaisessa kulttuurissa.

Jatkotutkimusmahdollisuuksia on tämän aiheen parissa paljon. Alkuperäinen tutkimusideani tätä kandidaatintutkielmaa varten oli vertailla äiteihin ja isiin liitettäviä merkityksiä. Suunnitelmani on jatkaa tähän suuntaan maisterintutkielmani parissa. Lisäksi olisi kiinnostavaa tutkia laajemmasta tai useista korpusaineistoista *äiti*-sanan merkityksiä. Myös sukupuolineutraalin *vanhempi*-sanan merkitykset olisivat oiva jatkotutkimusidea.

LÄHTEET

- Anthony, L. 2016: AntConc (Version 3.4.4) [Computer Software], Tokyo, Japan: Waseda University. Saatavilla <http://www.laurenceanthony.net/software>
- Baker, Paul 2010: *Sociolinguistics and Corpus Linguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd.
- Barnbrook, Geoff 1996: *Language and Computers – A Practical Introduction to the Computer Analysis of Language*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Biber, Douglas; Conrad, Susan & Reppen, Randi 2007: *Corpus Linguistics Investigating Language Structure and Use* s. 1–18. New York: Cambridge University Press.
- Duodecim – Terveyskirjasto: *Väsymys*,
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00348 18.4.2018.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2005: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.
- Jantunen, Jarmo Harri 2004: *Synonymia ja käännessuomi: Korpusnäkökulma samamerkityksisyyden kontekstuaalisuuteen ja käännesskielen leksikaalisiin erityispiirteisiin*. Väitöskirja. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 35. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- 2009: “Minulla on aivan paljon rahaa” – *Fraseologiset yksiköt suomen kielen opetuksessa*. – *Virittäjä* 3/2009 s. 356–381.
- Juvonen, Tuula; Rossi, Leena-Maija & Saresma, Tuija 2010: Kuinka sukupuolta voi tutkia? – Saresma, Tuija; Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.), *Käsikirja sukupuoleen* s. 9–17. Tampere: Vastapaino.
- KS = Kielitoimiston sanakirja
<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80> 4.4.2018.
- Kuiri, Kaija 2012: *Johdatus semantiikkaan*. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.
- Lagus, Krista; Pantzar, Mika; Ruckenstein, Minna & Ylisiurua, Marjoriikka 2016: *Suomi24 – Muodonantoa aineistolle*. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Larjavaara, Matti 2007: *Pragmasemantiikka*. Suomen kirjallisuuden seuran toimituksia 1077, Helsinki: Hakapaino Oy.
- LSI = Lastensuojeluinfo.fi: *Vanhempien oikeudet ja velvollisuudet*,
<https://www.lastensuojelu.info/lastensuojelun-perusta/vanhempien-oikeudet-ja-velvollisuudet/> 16.4.2018.

RL = Rikoslaki

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=pahoinpitely#L21P5> 18.4.2018.

Suomisanakirja: <https://www.suomisanakirja.fi/> 18.4.2018.

Suurpalo, Satu 2007: *Huono äiti? : äitiys lapsensa huostaanoton kokeneiden äitien sanoittamana*. Pro gradu. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Syöpäjärjestöt: *Kaikki syövästä* <https://www.kaikkisyovasta.fi/tietoa-syovasta/> 18.4.2018.

Valkonen, Leena 2006: *Millainen on hyvä äiti tai isä? – Viides- ja kuudesluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsitykset*. Väitöskirja, Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Vuori, Jaana 2010: Äitiys sukupuolikysymyksenä – Saresma, Tuija; Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.), *Käsikirja sukupuoleen* s. 109–120. Tampere: Vastapaino.